

Salim T. S. Al-Hassani, E. W. Woodcock ve R. Saoud, *1001 Inventions, Muslim Heritage in Our World, (2. ed.) Foundation for Science, Technology and Civilization*, İstanbul 2007, 376 sayfa.

Eser, yedi farklı konuda İslam dünyasında yapılmış olan bilimsel ve teknik gelişme ve buluşları içermekte olup, her bir kısım farklı milletlerden farklı yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.

Eserin kısımları hakkında kısaca bilgi verelim.

1- Ev ve evle ilgili konular: Bu kısımda eserde kahve ve kahve kültürü, saatler, satranç, çeşitli hileli düzenekler, optik bazı düzenekler, ses sistemleri, moda, giyim kuşam ve halıcılıkla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Goethe'nin bir sözü (*Kral olsun çiftçi olsun evinde huzur bulan kişi en mutlu insandır*) ile başlayan bölüm her bir başlık altında kısa kısa verilen açıklamalar görsel malzeme ile de desteklenmiştir. Burada verilen açıklamalardan anlıyoruz ki kahve İslam dünyasından bir seramonidir ve Avrupalı da bu geleneği İslam dünyasından almıştır. Yine bu kısımda ele alınan konulardan olan saatlerle ilgili olarak, çeşitli örnekler verilmiştir. Bunlar arasında on üçüncü yüzyılda Artuklular zamanında yaşamış olan Cezeri'nin 'filli saati', şemalarıyla birlikte ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Yine bu kısımda ele alınan satranç konusu ile ilgili olarak, onuncu ve on dördüncü yüzyıldan örnekler verilmiştir. Örneğin onuncu yüzyıldaki Ebu Bekr Suli'nin *Kitabı Satrancı* gibi. Aletlerde ve kahve bahsinde olduğu gibi bu konuda da, Batı ile İslam dünyasının etkileşimine temas edilmiştir. Bu açıklamaları müteakiben, temizlik başlığı altında sabun ve çeşitli güzellik müstahzarlarından söz edilmektedir. Yine burada sağlıkla temizlik arasındaki ilişkiden de söz edilmektedir; örneğin diş fırçası gibi. Diğer bahislerde olduğu gibi burada da açıklamalar çeşitli resimlerle desteklenmiştir. Yine bu kısımda bazı zekâ oyunları konusunda bilgi verilir. Özellikle de görme konusu üzerinde durularak, göz ve görme ile ilgili bazı aletlere de örnek verilmektedir. Yemekler, yiyecekler konusunda da kısaca bilgi verilmektedir. Burada sesle ilgili olarak, müzik aletleri ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. Diğer açıklamalarda da ele alındığı gibi, burada da İslam dünyasında bu konudaki çalışmaların Avrupa'ya etkisi konusunda da bilgi verilmektedir. Yine burada giysilerle, halıcılıkla ilgili açıklamalar verilmektedir. Bunlardan özellikle halıcılık konusunda nispeten güzel halı örnekleriyle birlikte, son döneme kadar bazı halı örnekleri verilmektedir.

2- Okul ve okulla ilgili konular: Burada verilen konular arasında beytülhikme ve oradaki çeviri faaliyetleri hakkında bilgi vardır. Daha sonra okullar ve bu konuda yapılan çalışmalara arasında medreseler, daha sonra onların devamı diyebileceğimiz üniversiteler, Avrupa'da üniversiteler, hocalık kürsüsü ele alınmakta ve yine burada kütüphanelerden de söz edilmektedir. Burada İslam dünyasında bu kurumlara verilen önem de vurgulanmaktadır. Bu kısımda matematik, trigonometri, kimya, geometri, sanat, yazı sanatı konusunda kısaca bilgi verilmektedir. Bu konulardaki belli başlı çalışmalara değinilmektedir. Yine bu kısımda, terminoloji ve hikâye söyleme sanatı, çeviri konuları da ele alınmaktadır; bu çalışmaların Avrupa ile olan ilişkisi de kısaca değerlendirilmektedir.

3- Ticaret ve onunla ilgili konular: Ticaretle ilgili ziraat, üretim, sulama, çevre dengesi, sulama sistemleri ele alınmakta ve bu konularla ilgili bilgi verilirken, diğer konularda da olduğu gibi, çeşitli şema ve yazma eserlerden alınan resimlerle konunun daha görsel olarak zenginleştirilmesi sağlanmaktadır. Burada ele alınan konulardan biri olarak suların bir yerden diğerine taşınması ile ilgili olarak yapılan bazı çalışma örnekleri de sunulmaktadır. Burada verilen örnekler arasında Cezeri ve Takiyüddin'in sulama sistemleri dikkati çekmektedir. Yine burada değirmenler de ele alınmakta ayrıca ticari kimya çalışmaları da kısaca açıklanmaktadır. Endüstri sistemlerinden tekstil, kâğıt sanayi, seramik, mücevher işleme işi, para basma, altın para basımı da ele alınan konular arasındadır.

4- Hastaneler ve ilgili konular: Bu kısımda hastane fikrinin oluşması, İslam dünyasındaki belli başlı hastaneler, hastanede eğitim ve öğretim, tedavide kullanılan belli başlı aletler, cerrahi müdahaleler, İslam dünyasındaki belli başlı cerrahlar, İbn-i Sina'da kırık çıkıklarla ilgili açıklamalar, oftalmoloji ile ilgili cerrahi çalışmalar, aşılama, ilk çiçek aşısı uygulaması, bitkisel tedavi, ilâç bilimi ve gelişim çizgisi, bazı reçete örnekleri, Avrupa'da tıbbın gelişim süreci konularında, resimlerle destekli olarak bilgi verilmektedir.

5- Şehir ve yerleşim yerleri ile ilgili teknolojik gelişmeler ve buluşlar: Bu kısımda şehirleşmenin başlangıcı, şehir planlamaları, mimarinin İslam dünyasındaki özellikleri, ark şekillerinin mimarideki gelişim süreci ve coğrafik olarak belirlenen farklılıkları hakkında bilgi verilmektedir. Yine bu kısımda mimari ile ilgili olarak görülen plan farklılıkları, havalandırma ve ışık düzeneklerinde görülen farkların uygarlık ve dönemlere göre gösterdiği farklar ele alınıp değerlendirilmektedir. Burada mimari ile ilgili olarak ele alınan konular arasında, kubbe şekilleri, mimarinin şekillenmesinde etkin mimarlardan örnekle, kuleler ve onların farklı uygarlıklarda gösterdiği yapılanma farkları İslam ve Avrupa'daki bilgilerle karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmektedir. Burada ele alınan konular arasında sahaflar (kitapçılar) da bulunmaktadır. Ayrıca yine şehirleşmede önemli yeri olan hamamlar, çadırlar, köşkler, bahçeler, çeşmeler de ele alınıp örnek resimleriyle birlikte kısaca açıklanmaktadır.

6- Yeryüzü ve yer bilimi ile ilgili konular: Bu kısımda gezegen olarak dünya, dünya ile ilgili ölçümler, yer bilim, yani yerin yapısı, doğal fenomenler ve yerin diğer gezegenlere göre konumu, coğrafya çalışmaları ki bunlar arasında erken Türk coğrafyacısı olarak Kaşgarlı Mahmut zikredilmekte, haritalar, onlara örnek olarak Kristof Colomb'un ve Piri Reis'in haritaları verilmektedir. Bu kısımda ele alınan konular arasında seyyahlarla ilgili açıklamalar da yer almaktadır. Bunlar arasında Kazvini ve İbn-i Batuta hakkında bilgi verilmektedir. Gemicilikle ilgili olarak, belli başlı gemiciler, denizlerde yapılan keşifler hakkında bilgiler de bulunmaktadır. İlginç bir şekilde burada ele alınan konular arasında gizli sırlar ve onların çözülmesi, silahlar, şatolar ve onların korunması konuları ile ilgili bilgi verilmektedir. Yine burada yeri yapılandıran veya yerini yapısını tahrip eden insan unsuru da ele alınmakta ve sosyal hayatla ilgili teorik değerlendirmeleri olan İbn-i Haldun'dan söz edilmektedir. Yine burada posta ve iletişim konusundaki bazı çalışmaların da kısa bir değerlendirilmesi yapılmaktadır.

7- Evren ve evren sistemi ile ilgili konular: Bu kısımda evrenle ilgili astronomi çalışmaları, buna bağlı olarak belli başlı astronomlar, gözlemleri, astronomi aletleri, usturlap, alet

olarak yer küresi, ayla ilgili çalışmalar (İslam dünyasında ve Avrupa'da), ayın yapısı, yıldızlar, Zodyak sistemi, uçuşlar ve uzay uçuşları hakkında bilgi verilmektedir.

8- Genel müracaat konuları: Burada tarihte tanınmış kişiler (iz bırakanlar) ele alınmıştır. Bunlar arasında, Kindi, Zehravi, Cezeri, Fatima el-İhri, İbn Heysem, İbn Batuta, Licliya el-Usturlabi, Cabir b. Hayan, Sinan, Zheng He vardır. Avrupalı tanınmış kişiler arasında ise Roger Bacon, Leonardo da Vinci, Kopernik, Kepler, Tycho Brache hakkında bilgi verilmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kitap, özellikle İslam dünyasını çeşitli yönleriyle ele alıp, Batı ile karşılaştırmalı olarak değerlendiren ve daha çok teknik boyut ağırlıklı olarak bu değerlendirmeyi yapan ansiklopedik bir eserdir. Yukarıda da işaret edilmiş olduğu gibi, eserdeki renkli sema ve resimler konunun görsel boyutunu zenginleştirmektedir.

ESİN KÂHYA

